

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Karşılaştırmalı Türk Destanları* Adlı Eserinin Tarih Eğitimi Açısından Değeri

Ahmet ŞİMŞEK*

ÖZ

Bu çalışmada, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun yazdığı *Karşılaştırmalı Türk Destanları* adlı eseri tarih eğitimi açısından incelenmiştir. Destan kavramının anlamı üzerinde kavramsal bir tartışma ile başlayan kitap, üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, kadim milletlerde yaradılış sorunsalına değinen destanlar, sıra ile kısa özetleri yapıldıktan sonra karşılaştırılmıştır. İkinci bölümde yapma destanlar çeşitli açılardan karşılaştırılmış, üçüncü bölümde ise Türk destanlarının bir sınıflaması yapılmıştır. Sepetçioğlu, destanların değerini ortaya koyarken, milliliğini ve destanı yaratan milletin özelliklerini temsil etmesini ölçüt almıştır. Bunun yanında gerekçeli bir değerlendirmeye özen göstermiştir. Eserin, her üç bölümde de destanları ele alış ve değerlendirilme bakımından tarih eğitimine katkı sağladığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, tarih eğitimi, destan, Mustafa Necati Sepetçioğlu, karşılaştırmalı Türk destanları, lise öğrencisi.

ABSTRACT

The Value of M. N. Sepetçioğlu's Book, *Karşılaştırmalı Türk Destanları* for the History Education

In this study, Mustafa Necati Sepetçioğlu's book *Karşılaştırmalı Türk Destanları* is analyzed from the point of history teaching. The book, which began with conceptional discussion about epopee's meaning, is composed of three chapters. In the first chapter, the epopees, which were telling genesis in ancient peoples, is summarized, then these epopees are compared. In the second chapter, imitation epopees are compared in different perspectives. Then in the third chapter Turkish epopees are classified. In his evaluation of the epopees, Sepetçioğlu's measure is their level of reflection of nationness and the characteristics of the nation that created epopees. And he gives attention to make a causative determination. It could be said that all chapters of the book can contribute to history teaching from the perspective of his evaluation of the epopees.

Key Words: Turkish literature, history education, epopees, Mustafa Necati Sepetçioğlu, *Karşılaştırmalı Türk Destanları*.

* Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi / Kırşehir, e-posta: asimsek@gazi.edu.tr

Giriş

Bilindiği gibi tarih, “geçmişte yaşamış insan topluluklarının ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardaki yaşantılarını, yer ve zaman göstererek, neden-sonuç ilişkisi içerisinde, belgelere dayanarak, tarafsız biçimde inceler” şeklinde tanımlanır. Tanımda, dikkat çekici pek çok kavram göze çarpar. Ama bunlardan “belgelere dayanma” ilkesi neredeyse “belge olmadan tarih de olamaz” iddiasına kadar götürür işi, ki bazı sosyal bilimciler tarihin bu denli belgelere dayalı anlam kazanmasını “belge fetişizmi” olarak da eleştirmişlerdir. Diğer yandan, tarihsel zamanı “tarih öncesi çağlar” ve “tarih çağları” şeklinde ikiye ayırmanın temelinde de bu “belgelere dayanmak” düşüncesinin olduğu görülür. Çünkü, tarih öncesi denilen dönemin bulunmasından öncesini işaret eder. Bu anlayışa göre “yazı yoksa belge de yoktur, dolayısıyla tarihten de bahsedilemez” (Şimşek 2003).

Evet belgeler, modern tarih yazımının veri sağladığı en önemli kaynaklardır. Ancak, yalnızca belgelerin söylediklerinin tek gerçeklik olarak algılandığı, belgelerin her zaman tek bir gerçekliği dile getirdiğine ilişkin indirgemeci bir görüşe ve belgeler üzerine kurgulanan tekdüze bir tarih yazıcılığı inancına karşın, 20. yüzyılda tutku ve zaafı ile birlikte sıradan olan insanları tarihin içine alan yeni yaklaşımlar ortaya çıkmış, bunlar, disiplinler arası işbirliğinin ürettiği yeni bilgilerle birlikte tarihi zenginleştirmişlerdir (Metin 2002: 88). Bu durum tarih biliminde belgeci yaklaşımın yanında yeni yöntem ve yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunlardan biri de ülkemizde akademik çevrelerce yeni yeni kabul gören “*sözlü tarih*” çalışmalarındır.

Sözlü tarih çalışmaları, tarih araştırmalarında ve öğretiminde iki farklı boyutta ele alınır. Bunlardan ilki tarihsel bir döneme ya da tarihsel bir olaya şahitlik etmiş ya da ondan bir biçimde etkilenmiş kaynak kişilerden, çeşitli sorularla geçmişteki bir konu hakkında bilgi alınması esasına dayanır. Diğeri ise yazıya geçmemiş ya da yazı için üretilmemiş, destan, efsane, menkıbe, velayetname gibi sözlü kültür ürünlerindeki tarihsel bilgilerden yararlanmadır. Bunlardan destanlar, tarih bilgisine yakın olmaları itibarıyla diğerlerinden ayrılır. Çünkü destanlar, taşıdıkları kültürel veriler sayesinde, özellikle kültür tarihçiliğine büyük katkılar sağlayabilecek niteliktedirler.

Sözlü kültür ürünü olan destanlar, milletlerin en eski tarihlerini gerçek ve/veya gerçeküstü unsurlarla birlikte bugüne taşırlar. Bunlar, toplum hayatında derin izler bırakan kuraklık, göç, düşman istilası, tabii afetler, savaşlar gibi büyük olayların sonucunda oluşmaya başlarlar. Zamanla ilgili topluluğun hafızasında şekillenir ve yüzyıllar boyunca kulaktan kulağa aktararak milletlerin muhayyilesinde yaşarlar. Bunlar, kahraman ve kahramanlık kavramlarının, epik karakterli bir yaşayışın, zaman, mekan ve hadiseler içindeki yansımalarının olay örgüsü ile biçimlendirilmiş anlatılardır (Tural 2000: 19).

Genelde millet bütünlüğü ve devamını ülküleştiren bir anlayışa bağlı olarak inşa edilmişlerdir. Bu yüzden destanlarda bir milletin, değerleri, inançları, idealleri vardır.

Destanda geçen olaylar, tarihî gerçeklere tam olarak uymasa bile, destanı yaratan toplulukların millî mizaçları, anlayışları, tutum ve davranış özellikleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. Bu anlamda destanları, toplumların bilinçaltı olarak kabul etmek mümkündür. Milletlerin irki özelliklerini, değerlerini, duyuş ve düşünüşlerini, inançlarını, ahlakını, ruh ve heyecanını, içme, yeme, giyme, ziraat, zanaat uğraşlarını anlatan "milli destanlar", tarihsel gerçekleri bünyelerinde daha fazla barındırdıkları için tarih bilimi ve eğitimi açısından değerlidir. Bunlardan Türk destanları, hem Türk kavramının anlam kazanmasına hem de Türk tarihinin yazıdan önceki dönemlerini anlamamıza katkı sağlayabilecek önemli bir materyali bize sunar. Tarih ve edebiyat derslerinde destanların bir öğretim materyali olarak işlenmesiyle Türk toplumunun destana yansıyan ideal mantığının genç nesillerce kolaylıkla anlaşılabilmesi mümkündür. Dolayısıyla Türk destanları pedagojik açıdan önemlidir. Bu bağlamda, İran ve Yunan destanlarının ağır basan mitolojik karakterleri dışında değerlendirilebilecek olan Türk destanlarının örgün eğitimde yer alması, Türk millî kültürünün genç nesillere kazandırılması açısından bir zorunluluk olarak görülmelidir.

Bu düşüncelerle bundan 6 yıl önce tarih eğitimi açısından destan ve efsanelerden yararlanmanın getireceği yararlar üzerine bir makale yayınlamıştık (Şimşek 2001: 11-21). Orada dile getirdiklerimiz, destanlar gibi sözlü kültür ürünlerinin toplumsal yaşayışımızın geçmişteki (tarih öncesindeki) izlerini sürme noktasında bize yardımcı olabileceği, dolayısıyla çocukların sosyal ve duyuşsal gelişimlerinden kaynaklı olarak bu ürünlere yönelik ilgi, merak ve iştahları da göz önüne alındığında, Türk destanlarından özellikle ilköğretimde tarih eğitimi bağlamında yararlanılabileceği yönündeydi. Bugün bu tezimize, yeniden yapılandırılan 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında kısmen yer verildiğini söylemek mümkündür¹. Ancak, Türk

1 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'nda 6. sınıf düzeyinde kültür ve miras öğrenme alanına ait "İpek Yolunda Türkler" ünitesinin 1. kazanımında "Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk toplumlarının siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur" denmiştir. Örnek etkinlik olarak ise "Oğuz Kağan Destanı ve Hunlar" (Oğuz Kağan Destanından seçilen metindeki bilgiler Hunlar ile ilişkilendirilir), "Türeyiş ve Ergenekon Destanları" (Destanlar incelenerek Kök Türklerin yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunulur.), "Destan ve Yazıtlara Göre Uygurlar" (Uygur dönemi yazıt ve destanları incelenerek dönemin Türk kültürünün özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunulur.) denmiştir. Bu durum Türk destanlarının 2005 sosyal bilgiler öğretim programına girmiş olması açısından umut vericidir.

destanlarının örgün eğitim programlarında yer bulması kadar, bu programların uygulayıcısı olan öğretmenlerin derslerinde destan kullanımına nasıl baktıkları ve bunlardan yararlanma konusunda ne derece hazır oldukları da önem kazanmıştır. Bu durum, başka bir araştırma konusu olabilecek niteliktedir.

Biz bu bildiriye M. N. Sepetçioğlu'nun, ilk baskısını 1972 yılında yapmış olduğu *Karşılaştırmalı Türk Destanları* adlı eserinin tarih öğretimi açısından değerini ortaya koymaya çalışacağız. Çünkü, Sepetçioğlu'nun özellikle erken Türkiye tarihini anlatmak kaygısıyla kaleme aldığı tarihsel romanları yanında, Türk destanları ve İslam efsaneleri üzerine de çalışmaları bulunmaktadır. Onun çalışmamıza konu olan ortaöğretim (lise) gençlerine yönelik akademik bir iddiası olmaksızın yazdığını söylediği *Karşılaştırmalı Türk Destanları* adlı eseri, gençlerde millî bir kültür bilinci oluşturma misyonuna bugün bile aday görünmektedir.

Sepetçioğlu'nun Destanlarla Çalışmalarına İlişkin Anlatılan Anektodlar
Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Türk destanlarına ilişkin yaptığı çalışmalarını etkileyen bazı anılara değinmek herhalde hem bu eserlerin ortaya çıkış gerekçelerini hem de onun duygu dünyasını da daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır. O, Türk destanlarına duyduğu ilgiyi ve daha sonra kendisinin yazdığı "Yaratılış ve Türeyiş" adlı eserin ortaya çıkışına neden olan süreci şöyle dile getirmiştir:

"Benim bilebildiğim kadarıyla ortaokul çağlarında bir hocam vardı. Kadri Özyalçın adında. O zamanlar bize hep Yunan mitolojisi, Yunan destanlarını okuturlardı. Bir gün hocaya dedim ki: 'Niçin hep Yunan mitolojisi ve Yunan destanlarını okuyoruz.? Bizim Türklerin mitolojisi, destanları yok mu?' Hoca, 'Olmaz olur mu oğlum, hem de çok güzel, zengin destanlarımız var' dedi. 'Peki öyleyse bunları niçin okutmuyorlar?' diye sordum. 'Yazılı hale getirilmemiş' dedi. 'Niye yazmamışlar?' dedim. 'İnşallah sen yazarsın' dedi. İşte benim hatırlayabildiğim tek şuurlu cevabım ve direnişim bu. İşin tuhafı hikayelerden sonra ilk eserim *Yaratılış ve Türeyiş*'tir (Karabay 2006: 45).

Sepetçioğlu, destanların yazılma ve tarihi romanlarının ortaya çıkma sürecini şöyle anlatır: "O dönemler aklımda hep Türk Destanlarını verme düşüncesi vardı. Şunu düşünüyordum: Türk Destanlarını veremezsem Türk romanını yazamazdım. (Bu) Fırat ve Dicle'nin birleşmesi gibi bir bütündür" (Yardım 2006: 44).

Sepetçioğlu, *Yaratılış ve Türeyiş* adlı eserini 1965'te verdikten sonra eseriyle ilişkili olarak Türk gençliğinde gördüğü bazı yanlış yönelimlerden dolayı destanlardan romanlara, İslam öncesi Orta Asya Türk kültüründen Türk-

İslam kültürüne doğru kaydını da belirtmiştir. O, bu kararı şu iki olaya bağlamıştır:

Bunlardan birinde, Beyoğlu'nda bir sahafa giren gençler, şaman olmak istediklerini, dolayısıyla Şamanizm'in kutsal kitabını aradıklarını söylerler. Şamanizm'in bir kitabının bulunmadığı cevabını veren sahafa, Sepetçioğlu'nun *Yaratılış ve Türeyiş* kitabını gösterirler. Bu olayı öğrenen Sepetçioğlu, bu eseri yazmaktan dolayı yanlış anlaşılmasına ilişkin derin bir üzüntü duyar. Diğer olay ise Kayseri'de "Meditasyon Tarikatı" kuran iki kişinin kendilerine kitap olarak yine Sepetçioğlu'nun yazdığı *Yaratılış ve Türeyiş* eserini seçtiklerini açıklamalarıdır. Sepetçioğlu, bu iki örnekten sonra eski Türk destanları ile ilgili çalışmalarını bırakır. Rivayete göre zaten babası da yazdıklarına karşı çıkmaktadır. Annesi ise "Oğlum madem bir şeyler yazıyorsun Hz. Muhammed'in hayatını yaz da okuyalım" demektedir (Eren, 1996).

Sepetçioğlu bu noktada kendi sanat düşüncesindeki bu dönüşümü şöyle anlatmıştır:

"Hata ettiğimi anlamıştım. Annemin bu ikazı da beni çok düşürdü. Eserlerimde millî bir ruh vermek istiyordum, ama bu mesaj yanlış anlaşılıyordu. 1960'ı yıllarda Türk destanlarından, İslam destanlarına döndüm ve bu isimde kitabımı çıkarttım. Bu tarihten itibaren de Türk-İslam tarihini, bir nehir roman dizisi ile anlatmak fikri doğdu. (Eren 1996).

Sepetçioğlu'nun *Karşılaştırmalı Türk Destanları* Adlı Eseri ve Bunun Tarih Eğitimi Açısından Bir Değerlendirilmesi

Yaratılış ve Türeyiş adlı eserden sonra destanlarla ilgili çalışmalarını sürdüren Sepetçioğlu, ilk baskısı 1974 yılında yapılan *Karşılaştırmalı Türk Destanları* adlı çalışmasını yayınlamıştır. Bu eserini, önsözünde de belirttiği gibi orta-öğretim öğrencileri için yazmıştır. Bilimsel bir iddia taşımadığını (s.5) söylemiş olsa da eserinin Türk destanlarını toplu olarak diğer dünya destanları ile karşılaştırması bakımından ilk sayılması mümkündür. Türk destanlarına ilişkin pek çok çalışmada görülen, destanları münferit olarak ele alıp, destanın barındırdığı kültürel motifleri diğer dünya destanlarında arama ve ortak bahisleri bulma çalışmalarına karşın Sepetçioğlu, bu eseri ile ilk kez belli başlı Türk destanlarını diğer dünya destanları ile gerek motiflerin benzerliği gerekse millî kültüre ilişkin verdiği bilgilerin önemi açısından ele almıştır. Sepetçioğlu bu çalışmasının gerekçesini şu sözleri ile ortaya koymuştur: "(Bu kitap) gençlerimize destanlarımızı öğretmek için tek kitap kolaylığı sağlasın diye yazılmıştır. Bu kitabın ilk yayınlandığı 1972 yılına kadar buncacık da olsa benzeri bir el kitabı yok idi. Ne yazık ki bugüne kadar da olmadı sanıyorum" (s.6).

Kitapta giriş bölümünde, destan kavramının anlamı, oluşumu ve gelişimi kavramsal açıdan kısaca tartışılmış, böylelikle okuyucuya kitabın konusu olan destanlar hakkında kısa bilgi verilmiştir. Sepeçioğlu'na göre "destanlar, bir milletin bütün varlığını, elemelerini, kederlerini, sevinç ve coşkularını kısaca heyecanlarını hareketlendiren bütün duygu ve düşünce yapısını oluşturan zenginlik hazineleridir" (s.7). Bu tanıma göre destanlar bir milletin millî yapısını anlatırlar. Dolayısıyla destanlar olmaksızın millî yapıları anlamak zorlaşır. Sepetçioğlu'na göre "Destanlar bu bakımdan milletlerin geçmişlerindeki diri ve canlı emellerin belirli ülküler halinde geleceğe aktarılmasında birinci derecede önem taşıyan yazılı ve sözlü belgelerdir" (s.7). Dolayısıyla eğitimde yer alması, bu "geçmişteki diri ve canlı emellerin belirli ülküler halinde geleceğe aktarılmasında birinci derecede önem taşıması" açısından kaçınılmaz bir zorunluluktur. Dahası "Destanlarda bir milleti millet yapan bütün unsurları bulmak, çağdaşları arasında hemen beliriveren özellikleri görmek ve medeniyet çizgilerini kesin olarak ayırmak imkanı bulunabildiği gibi, o çağda her zaman görülen kültür alışverişlerini, bu alışverişlerin sınırlarını, üstünlük ya da etkilenme sahalarını da tespit etmek imkanı vardır" (s.9). İşte bütün bunlar, destanları genç nesillere öğretmek onların her şeyden önce dahil oldukları kültürü benimsemelerine yönelik duyguyu geliştirmeleri mümkün görülmelidir. Ancak yine onun sözleri ile "Destanlar hiçbir zaman tarih demek değildir. Destanlara tarih gözüyle bakanlar ve onda herhangi bir kesinlik aramaya kalkışanlar, çoğunlukla yanlış hükümlere varırlar" (s.9) yaklaşımı destanların tarih eğitimi açısından değerini gerçekçi bir biçimde anlama fırsatı sunmuştur.

Sepetçioğlu, tarih ve kültür açısından destanların önemini anlattıktan sonra onların bünyelerinde sakladıkları edebi yapının da korunması gerektiğini belirtmiştir. Yani "destanlardan tarihsel bir takım bilgiler çıkaracağız diye onun sanatsal ve edebi değerini göz ardı etmenin, estetik unsurlara kıymanın yanlış olacağını" (s.8) vurgulamıştır. Dikkat edilirse, bu alışılmadık dışında, çok yönlü bir bakış açısıdır. Çünkü, tarihsel birtakım unsurları, bünyelerinde barındıran destanların yine bünyelerinde bulunan estetiksel unsurları da feda etmeksizin değerlendirmek çoklu bir bakış açısını gerektirir. Bu, aslında destanlarda bulunan tarihsel unsurlar kadar bu unsurların estetiksel bir bakış açısıyla ortaya konulmasının, millî kültürü güzel ve hoş duygularla öğrenmenin imkânını sunabilir. Dolayısıyla, çocuk ya da gençin destanlardan başlayarak tarihsel bir birikimi estetiksel bir bakış açısı ile kavraması, dolayısıyla tarih ile estetik değer yargıları arasında bir bağ kurmasını da sağlayabilir. Bu kazanç, tarih öğretiminin çağdaş amaçları ara-

sında alması bakımından değerli görülmelidir. Çünkü çağdaş tarih öğretimi estetiksel bir kaygıyı da beraberinde taşır (Nichol 1996).

Sepetçioğlu, destanlara bugünün değer ve imkanları ile bakışın onları hafife alma ve inanmama bağlamında olabileceğine dikkat çekerek, bugün bile ortaya çıkan bazı destan unsurlarını görmenin mümkünlüğüne işaret ederek şöyle devam etmiştir:

“Destanlar, bugünün insanına, hele bir çok maddi şeyler bildiğini zanneden insanına bir takım uydurmalar, olması imkansız gülünç zorlamalar dizisi gibi gelir. (Oysa) yaşadığımız yüzyılda da pek çok destan unsurları vardır. Bunlar ilk kalp nakli, Ay'a insanoğlunun varması, orada yürümesi, Ay'da otomobil kullanması gibi olaylardır. Yüzyıllar sonra hayal gücü bu unsurları kendi yasaları içinde kim bilir nasıl bir biçime sokacaktır” (s.9,12).

Sepetçioğlu'nun destanlara inanma noktasında günümüz insanının bir sorun yaşayacağı yönündeki eleştirel görüşüne katılmak mümkündür. Ancak onun, günümüzde de bazı destansı unsurların olduğu bakış açısına ve devamında bu unsurlardan yüzyıllar sonunda diğer destanlarda olduğu gibi destansı bir anlatı ve kurgunun ortaya çıkabileceğine ilişkin inancına katılmak pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü, bilindiği üzere destanlar önemli bir toplumsal olaydan kaynaklanarak çekirdek halinde oluşmakta, ama o çekirdeğin yüzyıllar içinde destansı bir form kazanması sözlü kültürde yaşamasıyla gerçekleşmektedir. Yani, sözlü olarak yüzyıllar boyunca kulaktan kulağa aktarılan çekirdek, yazılı kayda geçirilmemesinden dolayı tek bir formda değil, bir çok varyant şeklinde ortaya çıkmaktadır. Oysa günümüzde bu durum pek mümkün değildir. Çünkü, günümüz olayları yazılı bir biçimde saklandığı için –ki birçok farklı bakış açısının farklı kayda alınması gibi bir farklılaşma sorununa muhatap olsa da– sözlü kültürün o değiştirici, yoğurucu, dönüştürücü etkisi görülemeyecektir. Dolayısıyla belgeliğin neredeyse kutsandığı günümüz kayıt dünyasında, destanların ortaya çıkmasını beklemek pek mümkün olamayacaktır. Belki sanat ürünleri içinde destansı form ve havanın varlığını zaman zaman hissettirmesi mümkün olabilir.

Kitapta girişten sonra, destanların ortaya çıktığı ucu geçmişe doğru açık bir zamandan yaradılış bahsine geçilmiştir. Bu çerçevede, Türk Yaradılış Destanı ile Sümer-Akad, Mısır, Fenike, İran, Yunan ve Cermen milletlerinde yaradılış sorunsalına değinen destanlar sıra ile kısa özet yapıldıktan sonra karşılaştırılmıştır (s.13-31). Ardından, millî destanlar bahsinden söz açan yazar, *Oğuz Kağan Destanı* ile İran, Yunan, İrlanda ve Sümerlerin millî destanlarının özetlerini vererek benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymuştur (s.35-66).

Sepetçioğlu milli destanların niteliği ve zenginliği açısından şöyle bir değerlendirilmede bulunmuştur:

“Uzun ömürlü ve sürekli devlet geleneği olan milletler, daha çok tabiat ve coğrafya darlığı yahut da belli bir bölgenin milleti olmak mecburiyeti yüzünden destanlarını tek yönlü (önemli değişiklikler olmaksızın) geliştirmek zorunluluğu duymuşlardır. Sümer, Asur, Babil, Fenike, Hitit ve hatta eski Mısır ile mitolojisini bütün bu milletlerin destanları ve efsaneleri üzerine kuran Yunanlıları bu çerçevede sayabiliriz. İskandinav, Kelt, Cermen destanları da yine bu küme içindedir. Roma İmparatorluğu'nun sürekli görünmesine, çok farklı ve geniş coğrafyaya sahip olmasına rağmen, zengin, farklı ve çeşitli bir destan dizisine sahip olamadığı görülür. Bunun izahı, Roma'nın geç teşekkül etmiş bir millet olması, destan yaratma yerine işgal ettiği kültürlerin destan unsurlarına sahip olmayı tercih etmesidir.” (s.34-35).

Bu noktada yazar Türk destanlarını, yeni görüş ve anlayışla çatışan, çelişen kısımlarının geçmişte bırakılması, yeni destanların doğmaya başlamasına ilişkin iyi bir örneği olarak değerlendirmiştir. “Türk destanları, değişiklik ve özgünlük bakımından en zengin destanlardır” demiştir. Gerçekten de *Oğuz Kağan Destanı*'nın bir İslam öncesi bir de İslamlık versiyonlarının olması bu görüşü desteklemektedir. O devamında bütün milletlerin destanlarında bir kişi yahut bir aile ilahlaştırılırken, Türk destanlarında daha çok topluluğun ya da bütün milletin ilahileştirildiğini vurgulamıştır (s.36). Tabii, bu durum da Türk destanlarının tarihsel açıdan önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Sepetçioğlu, Oğuz Kağan, Zerdüşt, Perseus, Cuchulaine ve Gilgamış destanları arasındaki karşılaştırmasını, destanlarda geçen millete ait özelliklerin niteliği ve destanın kahramanı olan kişilerin yaşamlarıyla millet yaşamları/kaderleri arasındaki ilişki bakımından yapmaya çalışmıştır. Buna göre *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki millî öğelere vurgunun diğerlerinden daha fazla olduğunu, *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki Tanrı tanımının diğerlerinden daha ilahi olduğunu, yapılan savaşlar açısından *Oğuz Kağan Destanı*'nda bir planlılığın olduğunu, Türk destanlarında kadının toplumdaki rolü açısından saygın olmasına rağmen diğer destanlarda özellikle fahişe tipinin kültürel bir öge olarak ön plana çıkarıldığını, diğer destanlarda pek çok hayvanın kutsallaştırılmasına rağmen *Oğuz Kağan Destanı*'nda bir tek kurdun, o da totemleştirilmeden ön plana çıkarıldığını, diğer destanlarda güneş, ay, yıldızlar gibi gök unsurları Tanrısal bir özellik taşıırken *Oğuz Kağan Destanı*'nda gerçek kimlikleri ile yer aldığını, diğer destanlarda kahraman ya da Tanrısal varlıkların hile yapması, yalan söylemesi mümkünken *Oğuz Kağan Destanı*'nda dürüstlüğe belirgin bir biçimde yer verildiği, yine *Oğuz Kağan Destanı*'nda akıl ve mantık

ön planda iken diğer destanlarda gerçek dışı pek çok mitolojik unsurun yer aldığını belirtmiştir (s.59-65). Bütün bunlar, Türk destanlarının diğer milletlerin destanlarından niteliksel olarak daha iyi durumda olduğunu göstermesi açısından önemli sayılmalıdır.

Sepetçioğlu, destanları sadece karşılaştırmakla kalmamış, destanlarda geçen bazı unsurlardan ve ön plana çıkan eylemlerden destanın yaratıcısı olan millet hakkında bazı çıkarımlarda bulunarak, coğrafi anlamda bazı yorumlar geliştirmiştir. Örneğin *Gilgamiş Destanı*'ndan yola çıkarak Sumer ülkesinin; iki nehir arasında yer alan, kuraklıkla pek karşılaşmayan, bu yüzden kozmolojik çizgilerin yoğunluk kazandığı, su, güneş ve toprak unsurlarının hayati önem taşıdığı, diğer destanlardaki tabiat dışı korkunç canavarla yerine akrep ve yılan gibi gerçek hayvanların yer aldığı, ancak ahlaki yönden "rahibi kandırmak için fahişe göndermenin" bir ahlaksızlık eylemi olarak görülmediğini belirlemiştir (s.67-68). Bu çözümleme tarih eğitimi açısından iyi bir örnek oluşturmaktadır. Açıkçası, tarih eğitiminde destanların önemli bir yeri olduğu fikrinin hem daha iyi anlaşılması hem de genel kabul görmesi için bir slogan olarak tekrar edilmesi değil de bu tarz örnek çözümlerinin sayısının artırılması gerekmektedir. Sepetçioğlu, bu ilk örnek ile önemli bir işi başarmıştır.

Yazar ikinci bölümde, yapma destanlardan, başta kendisinin yedi ayrı Türk destanından yararlanarak oluşturduğu *Yaratılış ve Türeyiş Destanı* olmak üzere, Yunanlıların *İlyada ve Odise'si*, İranlıların *Şehname'si*, Roma-Latinlerin *L'éneide'si*, Hintlilerin *Ramayana'sı*, Finlilerin *Kalevela'sı*, Fransızların *Chanson de Roland'ı*, Almanların *Nibelungen'i*, Portekizlilerin *Lüzitanyalılar'ı*, İspanyolların *Ercillas'ı*, İtalyanların *Çılgın Orlandos'u* ve *Kurtulmuş Kudüs'ü* ile İngilizlerin *Kaybolmuş Cenneti*'ni kısa kısa özetleyerek aralarındaki benzerlikler açısından karşılaştırma yapmıştır (s.71-92). Sepetçioğlu bu noktada, yapma destanların halkın hepsinin katkısı ile oluşmadığı için millî unsurları yansıtmakta eksik olabileceğini, millî destanların ortaya çıkabilmesi için milletlerin yaşadığı coğrafya şartları yanında millî bir tarihin de olmasının şart olduğunu belirtmiştir (s.96). Destanların millî bir hayal gücüne ihtiyaç duyduklarını, destanın tüm millet tarafından benimsenebilmesi içinse millî bir dille anlatılmasının gerektiğini söylemiştir (s.97). Bu noktada yazar, millî destanların, dolayısıyla Türk destanlarının önemini bir kez daha vurgulamıştır.

Üçüncü bölümde Türk destanları konusuna giren yazar bunları; İslamiyetten önceki, İslamiyetten sonraki ve bölge destanları şeklinde üç ayrı bölümde anlatmıştır. Bunlardan özellikle İslamiyetten öncekileri sadece kısaca özetlerken, özellikle İslamiyetle birlikte ortaya çıkan Köroğlu ile bölge destanı olan *Zoya Tülek* ve *Közüm Han* destanlarını daha uzun ele almıştır.

Kitapta ayrıca, İslamiyetten önceki *Oğuz Kağan*, *Alp Ertunga*, *Köroğlu*, *Ayböke* ve *Kartaga-Mergen* destanlarında nesir biçiminde anlatım yanında nazım biçiminde bir anlatımın verildiği görülmüştür ki, bu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Çünkü; destanların aslının nazım biçiminde olduğu göz önüne alındığında, gerçek destan formu ile karşılaşan okuyucuyla daha gerçekçi bir paylaşımın sağlanabilmesine imkan tanınabileceği düşünülebilir. Tabi ki bu durumun tarih eğitimi açısından, tarihsel bir öğretim materyalinin ilk haline ilişkin bir çağrışım yaptırmasından kaynaklı öğrencide/okuyucuda daha gerçekçi duygular uyandırmasını beraberinde getirmesi söz konusu olabilecektir.

Sonuç

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Karşılaştırmalı Türk Destanları* adlı eseri, Türk destanlarını hem sınıflaması hem de diğer milletlerin destanları ile karşılaştırmalı değerlendirmesi açısından kıymetli sayılmalıdır. Türk destanlarının bir bütün olarak ele alınması yanında diğer milletlerin destanlarıyla karşılaştırmalar yapılmasının ilk kez bu kitap ile gerçekleştirilmeye çalışıldığı düşünüldüğünde, eserin değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Eserde Türk destanlarının millîlik özellikleri ve kültürel açıdan değerlerinin nitelik açısından diğer destanlardan daha yüksek olduğunun, gerekçeleri ile birlikte ele alınması söz konusudur. Bu, her şeyi gerekçelendirerek öğrenme eğilimine de uygun düşmektedir.

Eser her ne kadar ortaöğretim öğrencileri için yazıldığı iddiası ile yayınlansa da konunun yapısından ve ele alınışından kaynaklanan zorluklar, üniversiter düzeyde bir okur kitlesine sahip olabileceğini göstermektedir. Özellikle tarih ve sosyal bilgiler öğretmenliği bölümlerinde yer alan özel öğretim yöntemleri derslerinde okutulması, incelenmesi mümkün gözükmektedir. Çünkü, tarih eğitiminde Türk destanlarından yararlanmanın, hem pedagojik hem kültürel hem de çocuğun sosyalleşmesi bağlamında bir değer taşıdığına ilişkin tezimizi göz önünde tutarak, Sepetçioğlu'unun bu eserinin tarih ve sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adayları açısından değerli bir öğretim rehberi, bilgi kaynağı olabileceğini söylemek mümkündür.

Eserde, *Yaratılış ve Türeyiş* adlı destan çalışmasındaki gibi üstün bir edebi üslup ve bütünlük görülemez ve verilen destan özetlerinde zaman zaman üslup sıkıntıları bulunsa da, destanların kısa özetlerinden sonra, aralarında ki benzerlik ve farklılıklar bağlamında ki ilişkinin ele alınması yönü ile, okul dışı tarih eğitimi açısından değerli olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Eren, M. Ali (Ağustos-1996). "Destanımızı Yazan Romancı", *Aksiyon*, S. 90.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dergisi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı* (2005), Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Karabay, Muhsin (Ağustos-2006), "Mustafa Necati Sepetçioğlu ile Yayınlanmamış Bir Görüşme: Türk Ruhunu En İyi Anlayan Bilge Kağan'dır", *Türk Edebiyatı*, S. 394, s. 45.
- Metin, Celal (Mayıs 2002), "Sözlü Tarih ve Türkiye'deki Gelişimi", *Türk Kültürü*, S. 469, s. 288-298.
- Nichol, Jon (1991), *Tarih Öğretimi*, (çev. Mustafa Safran), Ankara.
- Tural, Sadık (2000), *Tarihten Destana Akan Duyarlılık*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1992), *Karşılaştırmalı Türk Destanları*, İstanbul: İrfan Yayınları.
- Şimşek, Ahmet (2001), "Tarih Öğretiminde Efsane ve Destanların Rolü", *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, S.3, s.11-21.
- Şimşek, Ahmet (2003), "Tarih Öğretiminde Çevre İncelemeleri Kapsamında Tarihî Yapılardan Faydalanmaya Bir Örnek: Cacabey Medresesi", *J. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildiriler*, Kırşehir.
- Yardım, Mehmet Nuri (2006), "Mustafa Necati Sepetçioğlu", *Bizim Külliye*, S. 29, s. 44.

